

SUUNDUMUSTEST EESTI KEELE GRAMMATILISTE KÄÄNETE KASUTUSES¹

Pille Eslon

Ülevaade

Artiklis arutletakse suundumuste üle eesti keele grammatiliste käänete kasutuses. Uurimuse aluseks on kirjakeele ja õppijakeele võrdleva korpuslingvistilise analüüsi tulemused ning andmed õppijakeele objektifraaside käändeasenduste kohta. Empiiriline teave viitab kahele tendentsile eesti õppijakeeles: ühelt poolt nominatiivse objektnoomeni kasutusala laienemisele partitiivi ja genitiivi arvelt ning teisalt genitiivse objektnoomeni kasutusala kitsenemisele valdavalt nominatiivi kasutusala laienemise tõttu. Esimene tendents tugineb verbi definiitsuse tuhmumisele ja aspektverbide objekti käändevariatiivsusele. Teine tendents on põhiliselt seotud partitiivverbide partsiaalobjekti ebareeglipärase asendamisega nominatiivse totaalobjektiga, mille on tinginud õppija emakeele mõju ning mis on analoogia põhjal laienenud ka genitiivse objektnoomeni

¹ Tööd on toetanud riikliku programmi "Eesti keele keeletehnoloogiline tugi (2006–2010)" projekt "VAKO: Eesti vahekeele korpuse keeletarkvara ja keeletehnoloogilise ressursi arendamine (2008–2010)", riikliku programmi „Eesti keel ja kultuurimälu (2009–2013)“ projekt „REKKi käsikirjaliste materjalide digiteerimine, Eesti vahekeele korpuse alamkorpuste loomine ja korpuse kasutusvõimaluste populariseerimine (2009–2013)“ ja ETFi grant „Üle kantud tähenduses fraasid eesti keele korpustes (2010–2013)“.

kasutusaladele. Tegu on objektikäänete kasutusreeglite lihtsustamisega nominatiivi kasuks, kuna nominatiiv on markeerimata kääne, partitiiv aga kõikide muutemorfoloogiliste tunnuste suhtes negatiivne ning seetõttu kõige enam markeeritud grammatiline kääne. Tegu on keelesüsteemi sisemise kompensatoorsusega, mis kajastub eesti keele erinevates kasutusvariantides, sh õppijakeeles.

Märksõnad: objektifraas, grammatiliste käänete kasutamine

1. Uurimisandmed

Eesti õppijakeelele omaseid tendentse objektnoomeni käändevalikul olen uurinud *Eesti vahekeele korpuse* tekstide alusel. Valim koosneb verbifraasidest, mis on lausetes eristatud formaalselt. Valimi aluseks on võetud morfoloogiliselt analüüsitud tekstid (kokku rohkem kui 500 000 sõnet), millest on sõnaliigi märgendi järgi välja filtreeritud kõik verbivormid koos 2-3-sõnalise kontekstiga verbist paremale ja vasakule². Käesoleva uurimuse tarbeks olen kasutanud verbist paremale jääva kontekstiga fraase – kokku 38 251 verbifraasi, mille hulgas on üheselt interpreteeritavaid objektifraase viiendik ehk 7939. Objektifraaside kõige sagedasem käändevorm on partitiiv (5631 juhtumit), järgnevad nominatiiv (1799) ja genitiiv (927). Kuna eesti keeles on sage grammatiliste käänete vormihomonüümia ning valimis leidub kontekste, mille põhjal on käändevormi üle raske otsustada (*võtta eriala, viskaks prügi, viima klaastaara*), siis suurendab see objektifraaside hulka.

² Verbifraaside formaalse eraldamise *Eesti vahekeele korpuse* tekstidest viis läbi Kairit Sirts.

Nii selgub näiteks, et verbi *alustama* on valimis kasutatud vaid teatud vormides, mille esinemissagedus on järgnevalt sulgudes: *alusta* (1), *alustab* (9), *alustada* (11), *alustades* (3), *alustaksin* (1), *alustama* (1), *alustame* (3), *alustan* (6), *alustas* (15), *alustasid* (6), *alustasin* (3), *alustatakse* (2), *alustati* (3). Nende vormidega on valimis järgmised fraasid:

- (1) *alusta* – **alusta viisteistkümmesal detsembril*
- (2) *alustab* – *alustab, aga koor; alustab, siis inimesed; alustab 1991 aastal; alustab ajaleht; alustab Aleksandr lauset; alustab keel; *alustab koolid; alustab oma elu; alustab oma tööd*
- (3) *alustada* – *alustada, et igal suvel; alustada ehitamisega; alustada kaubavahetuse; alustada oma äri; alustada sellest, et eesti folkloor; alustada sellest, et me, venelased; alustada sellest, et millelegi vaatamata kooliaeg; alustada uue elu; alustada uut elu; alustada õpetust; alustada ühe tähega*
- (4) *alustades* – *alustades autogeensest treeningust; alustades elukutsete; alustades revolutsiooniga*
- (5) *alustaksin* – *alustaksin tööd*
- (6) *alustama* – *alustama, vara öö*
- (7) *alustame* – *alustame: vali oma telefonis; alustame pidu; alustame toa*
- (8) *alustan* – *alustan ajaloost; alustan elu; alustan kultuurist; alustan selle filmiga; alustan sellest, et lapseõlvest; alustan sellest, et minu ökoelu*
- (9) *alustas* – *alustas eeslaulja; alustas Eesti Reklaamfilm; alustas Hurt; alustas Kalevipoeg-projekti; alustas Kalevipoja projekti; alustas Kalevipoja turustamisega; alustas kontserdi; alustas Liivi sõda; alustas luuletusi; alustas läänelike saadete; alustas oma tegevust; alustas Regilaul; alustas uue poliitikat; alustas uut elu; *alustas õpima keemiat*

- (10) *alustasid – alustasid ka maja; alustasid nad vene keele; alustasid oma elu; alustasid regilaulu; alustasid sõda; alustasid vabadussõda*
- (11) *alustasin – alustasin ma tööd; alustasin veekogust; alustasin vestlust*
- (12) *alustatakse – alustatakse algust; alustatakse Sõle*
- (13) *alustati – alustati eestis esimesi ettevõtmisi; alustati kohe pärast registreerimist; alustati usuõpetuse*

Nagu näha, on formaalselt välja toodud fraasid struktuurilt erilaadsed ega ole sugugi mitte alati objektifraasid. Nii on verbi *alustama* kasutatud erinevates alltähendustes ja erinevate rektsioonimallide alusel, millest paljud ei eelda objektiseoste olemasolu (**alusta viisteistkümmesal detsembril, alustada ehitamisega, alustades autogeenset treeningust, alustan ajaloo, alustame: vali oma telefonis* jne). Samuti on ühe või teise grammatilise käände vormi asemel ekslikult kasutatud semantiliste käänete vorme ja vastupidi. Näiteks seoses paronüümiaga on õppija segi ajanud kaks erinevat verbi ja nende rektsioonimallid: **mõjutasid eesti muusikale millele? – mõjutasid eesti muusikat mida?, kuid mõjusid eesti muusikale millele?; *tutvusin välismaalast keda? – tutvusin välismaalasega kellega?, kuid tutvustasin välismaalast keda?* jne. Õppijakeele sõnajärje eripärast joltuvalt on verbist paremale jäävas kontekstis sageli kasutatud subjekti (*alustasid nad, alustas regilaul, alustab keel, kaasnes info-sulg* jne) ning koopula puhul on parempoolses kontekstis omal kohal öeldistäide (*on särtsakad ja vaprad inimesed, on ta süütu lapsuke* jne). Kõik loetletud juhtumid, sh öeldistäite sihitiskäändelised vormid olen analüüsist välja jätnud. Samuti olen välja jätnud taolised kasutused nagu *kaotame noorte inimeste*, kus verbile järgneva substantiivi ja selle täiendsõna käändevalik verbist ei sõltu: *kaotame kelle-mille (nt usu) > kaotame kelle usu kellesse-millesse – kaotame noorte inimeste usu õiglusse*.

Analüüsitud pole ka osalauseste piirile jäävaid ja muid ebaselgeid kooslusi nagu *alustab, aga koor; kaotada, vaid tema sõnad; alustama, vara öö; alustatakse Sõle; kaalusin: suhkur* jne.

Käesoleva töö uurimisobjekt on objektifraaside alarühm, kus õppijad on kasutanud üht grammatilise käände vormi teise asemel (vt tabel 1). Nominatiiviga on tehtud kokku 696 asendust, partitiiviga 170 ja genitiiviga 81 asendust.

Kõige sagedamini ja regulaarselt on nominatiiviga asendatud partitiivi (506 kasutusnäidet): **armastab jook, *õppisite seal aru-tiõpetus, väljendada emotsioonid, *võtan natukene lilled, *võrreldes teadmised* jne.

Tabel 1. Grammatiliste käänete asendused eesti õppijakeele objekti-fraasis

Asenduse suund	Sagedus
Nominatiiv > partitiiv	506
Nominatiiv > genitiiv	190
Partitiiv > nominatiiv	50
Partitiiv > genitiiv	120
Genitiiv > nominatiiv	19
Genitiiv > partitiiv	62

Vastupidine protsess ehk partitiivi kasutamine nominatiivi asemel jääb sageduselt selgelt alla nominatiivi allutusretkele partitiivi aladele: nominatiivi asendusi partitiiviga on valimi objektifraasis vaid 50 korral: **õppis pähi programmerimise keeleid, *vaikiti maha kogu pagulaskirjandust, *vahetada oma keemiatoodet, *teha hea jõulukungitust, *söö ära kõike marju, saada hea kõrghari-dusi* jne. Tasavägisem on seis partitiivi ja nominatiivi kasu-tamisega genitiivi asemel – vastavalt 120 (*võttis suunda, võttis mind tööle, veetsime oma vaheaega, *varastas kotti noormees, *vali-*

sin teist eriala jne) ja 190 korda (**õppis selgeks üks vana laul, võttis korv, valisin saksofon, unustasime meie rahvuskultuur, tegin pealkiri, sünnitama üks poiss* jne). Vastupidine ehk genitiivi kasutamine nominatiivi asemel pole olnud märkimisväärne – 19 juhtumit: **viidi läbi ürituse, taastati iseseisvuse, säilitada oma keele, sooritan kõike eksami* jne; veidi sagedamini on genitiiviga asendatud partitiivi – 62 korral: **armastab selle töö, tänasid puurajujate ja kutsusid, tunnevad selle traditsiooni, tahaks õpida eesti keele* jne.

Need empiirilised andmed osutavad selgelt kahele tendentsile eesti õppijakeeles: 1) nominatiivse objektnoomeni kasutusala laieneb partitiivi ja genitiivi arvelt ning 2) genitiivse objektnoomeni kasutusala kitseneb valdavalt nominatiivi kasutusala laienemise tõttu.

2. Uurimiseesmärk

Õppijakeele uurijad ning keeleõpetajad peavad käändesendusi tavaliselt veaks (vt nt Metslang jt 2003; Pool, Vaiman 2005; Krall 2008; Pool 2007; Pool 2010). Käesolevas uurimuses olen veaanalüüsi suunast distantseerunud ning võtnud aluseks nende lingvistide arvamused, kes vaatlevad sedalaadi juhtumeid keeleomase või keeltevahelisest mõjust tingitud variatiivsuse ja näevad nende protsesside tekkepõhjust kas analoogias (vt nt Aikhenvald 2002, 2007; Heine, Kuteva 2008; Ehala 2000, 2009b; Eslon, Öim 2010) või keeltevahelises mõjus (vt nt Sajavaara 2006; Kaivapalu 2005). Varieerumine on keelekasutusele omane tunnusjoon, mis kõneleb keele arengupotentsiaalset, sageduse ja produktiivsuse dialektikale tuginevatest keelemuutustest (vt nt Kaalep 2010, 2009; Nikolaev, Niemi 2006; Lüdeling, Evert 2003; Lüdeling jt 2000) jm.

Eesti õppijakeele objektifraasi analüüsitulemuste interpreteerimisel ja objektnoomeni käändeasenduse mõtestamisel olen aluseks võtnud keelesisese ja keeltevahelise analoogia ning keeltevahelise mõju mõisted. Püüan näidata, millistest suundumustest eesti keele arengus võib kõnelda eesti õppijakeel: partitiivse ja genitiivse objektnoomeni asendumine nominatiivsega ning genitiivi kasutusala kitsenemine õppijakeeles pole pelk keeltevahelisest mõjust tulenev keeleviga, vaid selles kajastub eesti keele käändekasutusele omaseid üldiseid arengutendentsi. Määravat rolli mängib siin loomulik lihtsustumine ja keelesisene analoogia, mis tuleb eriti ilmekalt esile siis, kui võrrelda omavahel eesti keele erinevaid kasutusvariante, nt õppijakeelt ja kirjakeelt. Analüüsitulemuste põhjal väidan, et õppijakeeles kajastuvad eesti kirjakeelele tüpoloogiliselt omased üldised arengusuunad, mis on ühelt poolt seotud nominatiivi kasutusala laienemise ja teisalt genitiivi taandumisega ning vastanduse nominatiiv/partitiiv kujunemisega.

Järgnevalt käsitlen lähemalt partitiivi ja nominatiivi kasutusala laienemist ning genitiivi kasutusala kitsenemist objektikäände funktsioonis. Küsimus on eesti grammatiliste käänete vaheldumises ja selle protsessi tekstisageduses, mis räägib partsiaal- ja totaalobjekti käändegrammatika võimalikest arengutest.

3. Küsimusi ja tähelepanekuid seoses grammatiliste käänete asendustega

3.1. Kas partitiivi kasutusala laieneb?

Diakroonilisest aspektist võib objektikäänete kasutuses täheldada lainelisi arenguid. Näiteks Aet Lees (2004) on välja toonud muutused objekti käändekasutuseelistustes 17.–18. sajandi

eesti- ja soomekeelsetes piibli tõlgetes, millest nähtub, et eesti-keelsetes tõlgetes on sel perioodil olnud valdav kääne partitiiv, millele Lees on vastandanud akusatiivi, s.o mittepartitiivi. Annika Kilgilt saadud andmetele tuginedes võib 1715. aasta Uue Testamendi tõlkes ja 1739. aasta põhjaeestikeelses piibli tõlkes märgata objektikäänete kasutuses rida asendusi, mis ei näita sugugi partitiivi kasutusala laienemist. Pigem jäävad silma just need juhtumid, kus partitiiv on asendatud nominatiivi ja genitiiviga. Valter Tauli on F. Tuglase, A. Mälgu ja T. Künnapase teoste esimese viiekümne lehekülje käändestatistika alusel leidnud, et sel perioodil kasutati eesti keeles enamasti partitiivobjekti ning totaalobjekt oli erand (Tauli 1968: 87).

Merilin Miljani objektnoomeni käändevahelduse testid näitavad, et tänapäeval eelistab eesti keelt emakeelena kõneleja partitiivsele objektile järjest enam genitiivset (eriti *da*-infinitiivi sisaldavas lauses) või nominatiivset ning vastupidi (Miljan 2008: 135–136). Informantide enesehinnangud näitavad, et objektikäände valik langetatakse enamasti konteksti ja mitte keelereegli põhjal, samas pole mõned informandid enesehinnagut kirjalikult üldse fikseerinud. Järelikult on nad leidnud objektnoomeni käändevaliku niivõrd loomuliku olevat, et ei ole vajalikuks pidanud oma eelistusi seletada. Pean seda Miljani testiainesest saadava teabe tugevaks küljeks: eesti keelt emakeelena kõnelevad informandid on tunnistanud eestlasele omast loomulikku keelekasutust, mida iseloomustab nominatiivse objektnoomeni intuiitiivne eelistamine partitiivsele.

Teiselaadse testidel põhineva objektikäände uurimuse autor on Martin Ehala. Eesti ja vene koolide õpilaste hulgas läbi viidud vormimoodustuse ja tajutesti analüüs näitab, et mitte-eesti emakeelega kõnelejal on objektnoomeni käändevaheldus avaram kui eestlastel, et mitte-eestlased kasutavad üle nominatiivi ja genitiivi, et nii eestlased kui mitte-eestlased eelistavad kasutada partitiivi ühtmoodi agarasti genitiivi ja nomina-

tiivi asemel (vt Ehala 2009b: 191–192). Käändevaliku suundade määramiseks on Ehala kasutanud Cronbachi testi ning erinevaid statistilisi teste, mis kinnitavad partitiivi ülekasutust enamasti genitiivses, vähemal määral nominatiivses kontekstis. Kuna see nähtus on samaväärselt omane nii mitte-eestlastele kui ka eestlastele, siis on Ehala järeldanud, et tegu on keelekontaktidest sõltumatu süstemaatilise kõrvalekaldega (Ehala 2009b: 193). Seega on kinnitust leidnud fakt, et partitiiv allutab genitiivse ja nominatiivse objektnoomeni alasid ning emakeelekõneleja ei taju siin normivastasust. Ega peagi tajuma, sest tegu on eesti keelele iseloomuliku soomeugrilise tendentsi, mitte normivastasusega, millest on põhjalikult kirjutanud juba Karl Kont (1963), taunides partsiaalobjekti ületaotluse vastu alustatud võitlust.

Konti arvates teeb objekti käändevormi valiku kirjeldamise keeruliseks see, et valik ei ole üheselt seotud põhisõna semantika ja grammatikaga või objektnoomeni semantikaga. Ta märkib, et objekti totaalsuse ja partsiaalsusega on tihedalt seotud põhisõna määratus/määramatus (definiitsus/indefiniitsus), mis on „kaasnähtuseks totaalsuse ja partsiaalsuse vaheldumisel kui kompleksnähtusel. Liivi ja eesti keeles kasutatakse partsiaalobjekti palju sagedamini kui teistes läänemeresoome keeltes ja sageli seal, kus ootuspärane oleks totaalobjekt (tegevus näib olevat terminatiivne ja objekti mõiste terviklikult allutatud verbi tegevusele)“, nt *Millega olete seda ära teeninud; Jätsin seda tegemata*. „Partitiiv viitab siin peamiselt põhisõna tegevuse määramatusele, mittekonkreetsusele .. Hoopis vähem oluline on asjaolu, kas kõnesolev tegevus on tulemuslik ja ajalisel lõpetatud või mitte. .. Eesti keeles on paljudel juhtudel seda laadi indefiniitsust väljendavat partsiaalobjekti peetud keeleveaks või taunitavaks võõrapärasuseks. Eesti vanemas kirjakeeles .. esineb partsiaalobjekti massiliselt seal, kus see pole millegagi õigustatud. Võitlust partsiaalobjekti ületaotluse

vastu alustati soome grammatika positsioonidelt“. Kont jätkab Johannes Aavikuga diskuteerides, et nii kuulutati vigasteks ka rahvapärased ja õiged partsiaalobjekti kasutused, mis kuuluvad enamasti fraseoloogilise objekti alla (Kont 1963: 98–99), nt *kes teisele auku kaevab, see ise sisse langeb*. Partitiivi leidub hulgaliselt tänastes analüütilistes verbides ja verbikesksetes püsiühendites, nt *nalja viskama, ettevalmistusi tegema* mis on leidnud kinnitust ka *saama*-verbi objekti käändekasutuse võrdluses ajakirjandustekstide ja *Eesti kõnekäändude ja fraseologismide andmebaasi* fraseologismide põhjal (vt Esilon, Öim 2010: 13 jj).

Partsiaalobjekti ületaotlusega seoses on Kont rõhutanud August Saareste seisukohti, kes ei pidanud seda nähtust mitte võõrapärasuseks, vaid eesti keele erijooneks: tegu pole ei objekti osalisusega ega tegevuse kursiivsuse ja irresultatiivsusega, vaid tegevuse määramatuse (indefiniitsuse) märkimisega. Samas võivad kõik need funktsioonid olla omavahel seotud, mis raskendab partsiaalobjekti kasutuse analüüsi, sidudes selle suuresti uurimiseesmärkide ja interpreteerimisega (vt Kont 1963: 100). Kont rõhutab, et fraseoloogiline partsiaalobjekt nagu ka personaalpronoomenite partsiaalobjekt on tuntud kõikides läänemeresoome keeltes (ennekõike liivi ja eesti keeles) ning järeldab, et tegu on oma, algupäralt puht läänemeresoomelise nähtusega, mitte „võõrmõjudel tekkinud keeletunde nürinemise tagajärg“, mida võib näha vene keele mõjul vadjal, karjala ning vepsa keeltes ilmnevas akusatiivistumises, kus partsiaalobjektiga on asendatud totaalobjekt, kui tegu on elusolendiga (vt Kont 1963: 101; akusatiivistumise kohta karjala murretes praegusajal vt Naumova 2006). Kui eesti keeles leiduks venemõjulist akusatiivistumist, siis peaks see hakkama regulaarselt ilmema kõigepealt vene emakeelega õppijate keelekasutuses, ent õppijakeele objekti-fraaside andmed seda ei kinnita. Partitiivi kasutamine geni-

tiivi ja nominatiivi asemel pole seotud referendi elusa/elutu tunnusega. 120 – genitiiviasenduse hulgas oli vaid 14 elusa referendiga objekti, 50 nominatiiviasenduses oli elusaid referente 7. Seega on tegu üksikjuhtumitega. Peale selle on genitiivi asendamisel partitiiviga elusat objekt eelistatud tähistada personaalpronoomeniga, mille partitiivset kasutust ei saa käsitleda asendusena. Konti andmeil on läänemeresoome keeltes personaalpronoomeneid ikka partsiaalobjektina kasutatud: *Sai sind sellesse komiteesse pandud* (vt Kont 1963: 103). Võimalik on ka genitiivivorm (nt *võtsite mind/mu tööle*), kuid siingi pole tegu mitte kõikidele personaalpronoomenitele omase nähtusega, vaid ainsuse esimese ja teise isikuga seotud võimaliku käändevaheldusega. Vastupidine asendus – genitiivi kasutamine traditsioonilise partitiivse personaalpronoomeni asemel – on harv. Analüüsitud eesti õppijakeele objektifraaside hulgas avaldub see vaid paaris kirjakeele seisukohalt ebareeglipärasas kasutuses: <ei> *näe *sinu ~ sind* – eitus nõuab partitiivi.

Mis puudutab elutu referendiga partitiivse objekti kasutamist õppijakeeles genitiivse asemel, siis selgub, et see on väga sageli seotud aspektverbidena kasutatud semantiliselt tuhmunud verbidega: *andma* (28 korda), *valima* (11), *võtma* (9), *leidma* (6), *saama* (6), *kaotama* (4), *kirjutama* (4), *lõpetama* (4), *saavutama* (4), *tegema* (4), *arutlema* (2), *neelama* (2), *ohverdama* (2), *ostma* (2), *otsustama* (2), *panema* (2), *pidama* (2), *sööma* (2), *veetma* (2). Seetõttu on loogiline, et 120-st genitiivi asendusest partitiiviga on rohkem kui pool sellised, milles pole tegu ebareeglipärasusega, vaid eesti keelele omase käändevariatiivsusega. Objektifraasi põhjaks olevad tuhmunud tähendusega verbid võimaldavad situatsiooni interpreteerida nii definiitse kui indefiniitsena, nt *andis võimaluse ~ võimalust, põhjuse ~ põhjust, vastuse ~ vastust, annab tulemise ~ tulemust, õiguse ~ õigust; valib elukutse ~ elukutset, teise eriala ~ teist eriala; võtavad suure koormuse ~ suurt koormust, võttis suuna ~ suunda, suure hoo ~*

suurt hoogu; leidsin ühise keele ~ ühist keelt; said agressiivse vormi ~ agressiivset vormi; kaotas oma armastuse ~ armastust; kirjutas oma arvamus ~ arvamust, kirjutas alla lepingu ~ lepingut; lõpetab õppimise ~ õppimist, lõpetan selle ülikooli ~ seda ülikooli jne. Põhjalikku ülevaadet eesti keele perfektiiv- ja partitiivverbide tähendusnihetest ning nende üleminekust aspektverbide klassi (vt Vaiss 2004), mille tulemusel totaal- ja partsiaalobjekti käändevaheldus laieneb. See protsess on seotud nii objekti kvantifitseerimise kui ka tegevuse terminatiivsuse, kursiivsuse ja resultatiivsusega.

Ebareeglipärane genitiivse objekti asendamine partitiivsega on seotud objektnoomeni ja täiendsõna ühildumisega. Näited viitavad sellele, et eesti keele õppija ei oska rakendada ühildumisreegleid ja/või kahtleb objektikäände valikul: **annab hea võimalust*, **kirjutab sobivaid punkti*, **saab niisuguse elukutset*, **saada parema töökohta*, **teatada sulle ühe hea uudist*, **tuua soovimatu tagajärge*, **valisin just selle ametit*, **võib tekitada katastroofilise tagajärge*, **võita mingi suurema ja tugevama riiki*, **võttis tol ajal suure hoogu* jne. Samas ei ole õppijatele muret teinud rektsioon.

50 korda on partitiivi kasutatud nominatiivse objekti asemel, milleks on 7 juhul –personaalpronoomen (vt eespool). Valdavalt on see seotud partitiivi/nominatiivi käändevariatiivsusega, mille puhul saab personaalpronoomenit kasutada mõlemas vormis, nt *kinnitati*, *pahteldan*, *unustan need ~ neid*. Elutu objekt esines kõige sagedamini koos semantiliselt tuhmunud verbiga *saama* (5), *andma* (3), *tegema* (3), *võtma* (3), harvem verbidega *kirjutama*, *meeldima*, *ostma*, *pakkuma* ja *sooritama*: *saada võimalus ~ võimalust*, *anti preemia ~ preemiat*, *kirjutada vastus ~ vastust*, *osta endale auto ~ autot* jne. Mõnel juhul on nominatiivi asendamine partitiiviga seotud ühildumisreegli vastu eksimisega: **saada hea haridust*, *kõrgharidusi*, *tulemuste*; **meeldib uued sõpru*; **sooritada kõik eksameid*.

Nominatiivi ja genitiivi asendamine partitiiviga toob järjekordselt esile, kuivõrd situatsiooni- ja kontekstitundlik ning interpretatiivne on totaal- ja partsiaalobjekti valik, eriti koos sageli kasutatavate semantiliselt tuhmunud verbidega. Kuna õppijakeeles eelistatakse eesti keele sagedasemat sõnavara (sh verbe), siis peegeldab õppijakeel kõige muu hulgas ka kirja-keelele omaseid suundumusi verbi semantikas ja leksikaalgrammatilises perifeerias.

3.2. Kas nominatiivi kasutusala laieneb?

Nominatiivi kasutusala laienemine ei ole olnud nii laialt diskuteeritud kui partitiiviga seotud küsimused. Enamasti on sellest räägitud seoses grammatiliste käänete variatiivsusega. Willem Grünthali (1941) nominatiivuurimus sisaldab ülevaadet eesti objektikäänete keerukusest, vormi ja funktsioonide lahususest. Erinevalt partitiivist märgib soomeugri line nominatiivne objekt tegevuse määratust, konkreetset. Arutlusainet on andnud küsimus, kas verbi definiitsus avab tee käände markeerituse juurde, kas eesti ja teistes soomeugri keeltes on verbi definiitsuse ja objektikäände markeerituse seosed samalaadsed, kas ja kuidas see on ühendatav verbi transitiivsuse kaoga, mil määral on need protsessid mõjutanud subjekti-objekti staatust, kas eesti keeles on akusatiiv jne (ammendava ülevaate saamiseks vt Hiietam 2003; Tamm 2004; Miljan 2008). Totaal- ja partsiaalobjekti käändevariatiivsust on seostatud edastatava tähendusega (sh aspektiliste tähendus-tega), lause pragmaatika ja teema-reema liigendusega, põhisõna semantika ja grammatikaga, verbiklassidega (nt Kont 1963; Pihlak 1985; Eslon, Pihlak 1993; Vaiss 2004; Tamm 2003, 2004) jm. Kuna senistes uurimustes on ühel või teisel teel jõutud tõdemuseni grammatiliste käänete hajususest, nende erisuse neutraliseerumisest ning kaost (nt Rajandi, Metslang

1979; R. Grünthal 2003; Eslon, Õim 2010), siis on kohane Tauli soovitus järgida elavat keelekasutust (st loomuliku morfoloogia põhimõtteid) ning kallutada grammatiliste käänete valik nominatiivi kasuks (Tauli 1968: 63), mis nt eesti-inglise kakskeelsete laste keelekasutuses (Torn 2003), täiskasvanute eesti õppijakeeles ja argisuhtluses (vt Pool 2007, 2010; Eslon, Matsak 2009; Eslon 2010) realselt toimibki. On täiesti tavaline, et keelekasutajad (sh keeleõppijad) püüavad grammatilist süsteemi enda jaoks selgemaks ning loomulikumaks muuta (Habicht jt 2006: 610), sest kõik loomulik on keelele tüpoloogiliselt omane, seotud sagedasemate ja markeerimata keeleüksustega.

Ehala vormimoodustuse ja tajutesti analüüsitulemused näitavad, et nominatiivi ülekasutus genitiivi funktsioonis on iseloomulik vene emakeelega kooliõpilastele; eestlaste keelekasutuses on see juhuslik ega moodusta statistiliselt ühtset suundumust (vt Ehala 2009b: 196). Samas on nominatiivi eelistamine partitiivi funktsioonis eesti emakeelega inimeste arvates loomulik. Ehala väitel on tegu „trendiga, mille levik on otseselt seotud keelekontakti tugevusega. Seosed ei ole küll väga tugevad ega erinevused eri kasutajate vahel väga suured, kuid need on läbivalt ühesuunalised ja enamikul juhtudest ka statistiliselt usaldusväärsed” (Ehala 2009b: 197).

Ehala analüüsis pean oluliseks seda, et vormimoodustus- ja tajutestiga on õnnestunud välja tuua emakeelsete kõnelejade nominatiivikasutuse avardumine partitiivi aladele, mis on läbivalt ühesuunaline. Samas kahtlen selle tendentsi võrnmõjulisuses, sest nagu Ehalagi märgib, ei ole seosed väga tugevad ja erinevused eri keelekasutajate vahel on väga suured. Järgnevalt püüan oma seisukohta põhjendada. Ühelt poolt toetun eesti kirjakeele ja õppijakeele üldise käändesageduse ning kasutuseelistuste võrdleva korpusanalüüsi

tulemustele (vt Eslon, Matsak 2009; Eslon 2010), samuti *saama*-verbi objektikäände käsitlesele (Eslon, Öim 2010), ning teisalt vene emakeelega inimeste eesti objektifraasi käändeasenduste analüüsi tulemustele.

Käändekasutusanalüüs tugineb *Eesti Keele Instituudi tekstikorpuse* ja *Eesti vahekeele korpuse* tekstidest saadud kahele valimile, mille võrreldavus oli eelnevalt statistiliselt tõestatud (vt Eslon, Matsak 2009: 81–84, 87). Tekstisagedus kinnitab veel kord, et grammatilised käänded on eesti keele käände paradigmatas tavapärased ja kõige sagedasemad, et nii nominatiivi- genitiivi-partitiivi kui ka semantilisi käändeid kasutatakse eesti kirjakeeles ja õppijakeeles analoogselt ning sõltuvuses substantiivi semantikast. Kui rääkida vaid grammatilistest käänetest, siis esineb nominatiivi ja partitiivi enam-vähem proportsionaalselt nii kirjakeele ja õppijakeele valimis (vt Eslon, Matsak 2009: 90–97) kui ka *saama*-verbi objektikäände andmete hulgas (Eslon, Öim 2010: 13–15). Sagedaseim kääne on partitiiv, mis edestab nominatiivi, kuid mitte oluliselt. Olenevalt sõna semantikast võib kõige sagedasem grammatiline kääne olla hoopis nominatiiv. Näiteks eesti kirjakeele sagedasemaid nimisõnu *inimene*, *sõna*, *elu* ja *aeg* on kasutatud nominatiivis ja partitiivis kas võrdselt (*inimene* esineb nominatiivis 2124 korda ja partitiivis 2125 korda, *aeg* vastavalt 1352 ja 1382 korda) või edestab nominatiiv partitiivi enam kui poole võrra (*sõna* – vastavalt 750 ja 320 korda, *elu* – 192 ja 86 korda) (vt Eslon 2010: 47).

Veelgi selgemalt tuleb nominatiivi valdavus esile siis, kui uurida, missuguseid grammatilisi konstruktsioone eelistavad oma tekstiloomes emakeelekõneleja ja keeleõppija ning missuguseid grammatiliste ja semantiliste käänete vorme neis konstruktsioonides reaalselt kasutatakse (vt Eslon, Matsak 2009: 86–87). Keelekasutuseelistused näitavad eesti keele kasutus-

variantide morfosüntaktilise arengu ühis- ja erijooni, viidates võimalikele suundumustele käändevariatiivsuses ning paradigma lühenemisele. Morfosüntaktilise ja klasteranalüüsi tulemusel õnnestus ajakirjandus- ning õppijakeele tekstidest leida kolmest komponendist koosnevaid konstruktsioonimustreid, mis jagunevad kolme gruppi: stereotüüpsed, tavapärased ja ajakirjandus- või õppijakeelele tüüpilised konstruktsioonid ning nende leksikaalgrammatilised variandid (vt lähemalt Eslon 2009: 38–45). Selgus, et õppijakeele ja kirjakeele ühisjooneks on see, et mõlemas eelistatakse tavapäraseid ehk samalaadseid konstruktsioone, milles neli sagedasemat nimisõna *inimene*, *sõna*, *elu* ja *aeg* on valdavalt nominatiivis (vt Eslon 2009: 40–42).

Järgnevalt vaatleme grammatiliste käänete kasutamist eesti õppijakeele objektifraasis. Käändeasenduse analüüsi tulemused toetavad eespool kirjeldatud nominatiivi kasutusala üldist avarustumistendentsi: kõige sagedamini asendab nominatiiv partitiivi (506 juhtumit) ning oluliselt vähem genitiivi (190 korda), vt tabel 1. Arvestades ka eespool kirjeldatud uurimistulemusi, paistab vastupidiselt Ehala tulemustele, et vene emakeelega õppija asendab nominatiiviga pigem partitiivi, mitte genitiivi. Samas näitab objektifraasi üldvalimi vormisagedus, et nominatiivset (1799 kasutusnäidet) ja genitiivset (927 kasutusnäidet) objekti on selgelt vähem kui partitiivset (5631 kasutusnäidet), mis on eesti keelele iseloomulik asjade seis. Miks kasutatakse nominatiivi niivõrd laialdaselt partitiivi asemel, mis selle on tinginud? Analüüsitulemustest nähtub, et partitiivi asendamine nominatiiviga on õppijakeele objektifraasis olnud väga selgepiiriline.

1. Asenduste puhul on enamasti tegu ebareeglipärasustega, valdavalt verbirektsiooni vigadega (320 korda 506-st partitiivi asendusest): **armastab meie maa, oma abikaasa*; **armas-*

tame kingitused, kokteilid; *armastan ilus muusika, kiirus; *jõime ainult mahl, õlu, vein, õlud, *jõid limonaad; *kasutan mobiiltelefon; *kasutasin sõnaraamat; *kirjeldab oma emotsioonid; *kirjutan kiri; *kuulame laulud, rokk; *küllastasime ka teised riigid; *loevad ilukirjandus; *lugesime ajaleht jne. Rektsioonivigadega kaasneb ühildumisvigu (39 juhtumit): märkama *olulisemaid probleemid, näeb ainult *halb asjad, näitas *tõelist patriotism, saavutasid *häid tulemus, tahad *uue töökoht, tahavad *samasugune õigused jne. Eksitakse kvantorraasi kasutuses (14 korda): võtan *natukene lilled, õppima *palju sõna, müüakse *palju toidukaubad jne, samuti üldeituse puhul (8 korda): *ei unusta oma laulud, *ei armasta reeturlus ja valetamine, *ei kujuta ette hommikusöök, *ei mäleta eesti keel jne. Esines ka muid eksimusi (25 juhtumit), mille seas hakkavad silma vales sõnajärjest (*säilitama mina see kiri, *tegeme me gruppitöö jne) või rektsioonivigadest tulenevad (*armastasid lilled, *laulsid rahvalaulud, *luges raamat, *mängib roll, *toob rikkus jne) subjekti ja objekti piirimail olevad juhtumid. Ka polnud õppijad selgeks saanud mõningate verbide tähenduserinevusi (nt verbide *oskama* ja *teadma*, *tundma* ja *teadma*, *vahtima* ja *vaatama* eristamine; *muutuma* ~ *muutma*, *otsima* ~ *ostma* ja *omama* ~ *omandama* paronüümia), sõnade semantilise seose seaduspära (nt *näen soov, *omama riided, *valmistada paanika) jm.

2. Ebareeglipärasused partitiivse objekti asendamisel nominatiivsega ilmnevad vaid teatud verbide puhul: *õppima* (42 korda), *armastama* (32), *vaatama* (32), *teadma* (23), *tegema* (21), *tahtma* (19), *lugema* (19), *nägema* (16), *kasutama* (15), *näitama* (12), *kuulama* (12), *laulma* (11), *küllastama* (10), *mäletama* (8), *andma* (8), *jooma* (7), *tundma* (7), *arendama* (6), *kirjutama* (6), *sööma* (6), *võrdlema* (5), *tähistama* (5), *omama* (5), *märkama* (5), *kontrollima* (4), *korraldama* (4), *müüma* (4), *ostma* (4), *otsima* (4), *saama* (4), *vajama* (3), *valima* (3),

unustama (3), *pidama* (3), *oskama* (3), *mängima* (3); kaks korda on kasutatud verbe *analüüsima*, *ehitama*, *hoidma*, *kandma*, *kartma*, *kirjeldama*, *ette kujutama*, *kuulma*, *meenu-tama*, *sisaldama*, *tellima*, *toetama*, *valmistama*, *veetma*, *võtma*, *väljendama*, ülejäänud verbid olid ainukordsed. Tegu on põhiliselt partitiivverbidega, mille venekeelsed vasted nõuavad objekti kasutamist akusatiivis ehk *винительный-кäändes*³. Elusa referendi märkimisel langeb see objekti-kääne kokku vene *родительный*-käändega ja elutu puhul nominatiiviga (*именительный*-kääne), mis kajastub ka rektsioonimallis, vrld: *õppima* mida? – *учить, изучать* что?; *armastama* keda-mida? – *любить* кого-что?; *vaatama* keda-mida? – *смотреть* на кого-что?, что?; *teadma* mida? – *знать* кого-что?; *tegeta* mida? – *делать* что? jne. Objektifraasi ebareeglipärased partitiivi asendused nominatiiviga on eranditult seotud elutu referendiga. Tegu on emakeele mõjuga ja sellest tingitud objektireeglite lihtsustamisega. Nagu olen varem märkinud (vt Eslon 2008: 60–62), võib siin oma osa mängida eksitav õpetamis-/õppimisstrateegia, mille kohaselt samastatakse elutu referent käändeküsimuste kokkulangemise tõttu automaatselt eesti keele nominatiivse totaalobjektiga. See on mugav ja samas kooskõlas emakeelse otsesihitise rektsioonimalliga.

3. Kui eraldada 506 partitiivi asendusest nominatiiviga kõik ebareeglipärased juhtumid, jääb alles 100 eesti keele objekt-noomeni käändevariatiivsuse kasutusnäidet, mille puhul vene emakeelega õppija on eelistanud nominatiivi. Võrdluseks: vastupidiseid näiteid ehk partitiivi vormi eelistamist nominatiivile esines poole vähem – vaid 50 (vt tabel 1). See

³ Erand on verb *tahtma* 'хотеть', mille puhul on võimalik *винительный*- ja *родительный*-käände variatiivsus (*хотеть* кого-что/кого-чего).

viitab kõneks olnud keeltevahelise mõju ja lihtsustamise analoogiapõhisele avardumisele, sh ka elusale referendile: *sõber, inimene, rootslane, õpilane, õpetaja, naine, Mari, abikaasa* jne. Niisuguses analoogiapõhises lihtsustumises kajastub eesti keele käändekasutuse üldine omadus – nominatiivi eelistamine. Näiteks: *analüüsid faktid ~ fakte, analüüsitakse töö ~ tööd, annavad suured võimalused ~ suuri võimalusi, arendati rasketööstus ~ rasketööstust, *areneda <arendada> oma teadmised ~ <arendada> oma teadmisi, kasutame pesuvahendid ~ pesuvahendeid, kasvatan lilled ~ lilli, korraldatakse mitmesugused laulupeod ~ mitmesuguseid laulupidusid, leian uued sõbrad ~ uusi sõpru, *saata <saada> töökoht ~ töökohta, stimuleerib noored inimesed ~ noori inimesi, tahaksin õppitada teised inimesed ~ teisi inimesi, teatada sulle huvitav uudis ~ huvitavat uudist, teed vastavad järeldused ~ vastavaid järeldusi* jne. Mõningatel juhtudel on varieerumine võimalik kõigis kolmes grammatilises käändes nagu *teed vastavad järeldused ~ vastava järelduse ~ vastavaid järeldusi*.

4. Genitiiv on objektifraasis asendatud nominatiiviga 190 korral, vastupidiseid kasutusnäiteid esines vaid 19. Ka see eesti õppijakeelele omane nähtus on seotud kindlate verbidega, mis kuuluvad enamasti aspektverbide hulka: *lõpetama* (26 korda), *valima* (19), *andma* (16), *saama* (15), *tegema* (15), *murdma* (12), *kirjutama* (11), *leidma* (8), *ostma* (8), *võtma* (6), *panema* (4), *veetma* (3), *võitma* (3), *lugema* (3), *tahtma* (2), *tooma* (2), *unustama* (2), (*selgeks*) *õppima* (2); ülejäänud verbid olid ainukordsed. Olenevalt aspektverbi grammatilisest vormist ning kasutuskontekstist võib objekt olla nii nominatiivis, genitiivis kui partitiivis (nt *anna vastus ~ vastust, lõpetati töö ~ tööd, andis välja kalendri ~ kalendrit, tuleb leida vastus, leiab vastuse ~ vastust* jne), samas kui õppijakeeles on valdav nominatiiv, kusjuures 165 juhtumit 190-st on ebareeglipärased ja 21 seotud käände-

variatiivsusega. Selle asenduse tulemusena muutub subjekti-objekti vaheline piir ebakindlaks, nt **andis välja kalender*, **annab ülevaade*, **avab hing*, **kirjutas teos*, **loob maailm*, **tapsi mees*, **teeb esileht*, **tekitas hea ja sõbralik atmosfäär*, **tõmbaks kast*, **vahetaks nimi*, **õõttis korv*, **õpioad muud erialad*. Enamasti on siin tegu õppija emakeele mõjust tingitud ebareeglipärasustega nagu ka partitiivi asendamisel nominatiiviga, kuna sageli kasutatud aspektverbide venekeelseteks vasteteks on otsesihistist nõudvad verbid, mille puhul objektnoomeni kasutatakse akusatiivis, nt *lõpetama* – кончатъ что, *valima* – выбирать кого-что, *andma* – давать что, *saama* – получать что jne. Toimib samalaadne emakeelemõjuline lihtsustumine, mida eespool kirjeldasime. Seejuures väärib tähelepanu, et protsess avardub ja laieneb diferentseerimatult nii elusale kui ka elutule referendile ja genitiivi kasutusalaadele. Keeltevahelisest mõjust tingitud protsess poleks nii edukas, kui sellel puuduksid eesti keeles eeldused. Pean siin silmas interpretatiivsust objekti kvantifitseerimisel, tegevuse määratlemisel definiitse ja indefiniitsena, aspektiliste tähenduste markeerimist objektnoomeni käändega (vt Larjavaara 1991; Rajandi, Metslang 1979; Eslon, Pihlak 1993; Sulkala 1996; Huumo 2006), substantiividega seotud muutemorfoloogilisi protsesse, laadivahelduse kadu, rööpvormide tunnistamist normipärasuseks, käändeparadigma lühenemist ja muutkondade lihtsustumist (vt Lüdeling jt 2000; Lüdeling, Evert 2003; Nikolaev, Niemi 2006; Kaalep 2010), nominatiivi-genitiivi-partitiivi eristuse neutraliseerumist kas vormihomonüümia tõttu või sellest mitteolenevalt, nt sõltuvuses kõneakti pragmaatikast ja lause infostruktuurist, vormide markeerituse/markeerimatuse seotusest nende tekstisageduse ja kasutuseelistustega (vt Eslon, Õim 2010).

Ehala (1997; vt ka 2009a) järgi vastab eesti käändeparadigma algvormile omastele tunnusjoontele kõige paremini mitmuse genitiivi vorm, kuna see on võimalikult vähe markeeritud, määrab muuttüübi ja tüveteisendused ning on aluseks vormisünteesile. Genitiivist lähtudes „on võimalik tuvastada enamik tüve morfoloogiliselt olulisi tunnuseid, välja arvatud astme- ja kujuvahelduslikkus“. Samas pole „nimetava käände puhul aga .. ükski loetletud tunnustest tuvastatav ja selle vormi algvormiks valimise kasuks kõneleb vaid ta markeerimatus“. Kõige markeeritum eesti kolmest grammatilisest käändest on partitiiv, kuna on nimetatud tunnuste suhtes negatiivne (vt Ehala 1997: 372–375). Järelikult sobib eesti käändesüsteemi tuumelemendiks kõige paremini genitiiv ning seetõttu on see ka muutuste suhtes kõige tundlikum vorm. Pealegi pole genitiivi põhifunktsioon objektilisuse edastamine, vaid possessiivsus. Sama kehtib ka soome keele kohta (vt Jaakkola 2004). Esinemissageduselt jääb eesti keele genitiiv alla partitiivile ja nominatiivile, kasutuseelistuse seisukohalt on olulised aga nimelt need kaks käänat, kusjuures mõlemad laiendavad oma kasutusala genitiivi arvelt (vt eespool). On loogiline järeldada, et morfoloogiliselt markeerimata genitiiv on muutumas marginaalseks, mis räägib selle vormi algvormiks sobimise kasuks. Niisugune on süsteemne taust, mis loob eeldused õppija emakeele sedavõrd laialdaseks mõjulepääsemiseks. Paistab, et kui eesti genitiiv objektikäände funktsioonist taandub, siis ei hakka seda kohta täitma mitte partitiiv, vaid nominatiiv, kuna nominatiiv on markeerimata kääne, partitiiv aga kõikide muutmorfoloogiliste tunnuste suhtes negatiivne ning seetõttu kõige enam markeeritud grammatiline kääne. Järelikult toimib keelesüsteemi sisene ning keelele tüpoloogiliselt omane kompensatoorne mehhanism, mille kajastustest pole vaba ükski keele kasutusvariant, sh eesti õppjakeel. Riho Grünthal on välja toonud, et liivi keele genitiivi-nominatiivi eristatuse ja käändeparadigma lühenemise tõttu võeti appi

muud keelevahendid, ennekõike sõnajärg, mis kinnistus genitiivi-nominatiivi tähenduste edastamisega. Grünthal peab seda grammatilist süsteemi säilitavaks nähtuseks (R. Grünthal 2003). Eesti keele puhul on analoogseks nähtuseks nominatiivi ja partitiivi vastanduse stabiliseerumine, nominatiivi kinnistumine opositsiooni markeerimata liikmena, millel on avaram funktsionaalne potentsiaal kui partitiivil. Partsiaal- ja totaalobjekti eristamine substantiivi käändegrammatika alusel tuhmub märkamatuks. Seda kinnitab praegune, eriti suuline keelekasutus (*Oleks tore neile pakkuda selline tore üritus ~ sellise toreda ürituse ~ sellist toredat üritust; Meie eesmärk on tösta inimene ~ inimest esile* jne). Eeldatavasti muutub selle tulemusena lause infostruktuur, subjekti-objekti vahekord ning totaalsuse/partsiaalsuse eristamisel hakkavad järjest suuremat rolli mängima sõnajärg ja kõneakti pragmaatika.

Analoogseid arengusuundi võib märgata ka slaavi keeltes. Näiteks Mark Eliot Nuckols on uurinud transitiiivverbide objekti käändevariatiivsust vene ja tšehhi keeltes, mis kuuluvad akusatiivkeelte alla. Nuckols juhib tähelepanu verbi aspekti varieerumisele, millega kaasneb objektikäände varieerumine: ühelt poolt on kasutusel otsesihitist märkiv akusatiiv ja teisalt kaudobjekti obliikvakäanded genitiiv, datiiiv ja instrumentaal. Küsimus on selles, kuidas lause semantika (nt individuaalne tahteavaldus jm) mõjutavad verbi aspektivormi valikut ning kuivõrd oluline on seejuures diskursus ja lause (mõnikord ka teksti) teema-reema liigendus (vt Nuckols 2007: 1).

4. Kokkuvõte

Eesti õppijakeele ja kirjakeele käändekasutuse võrdlev analüüs ning tekstiloomes eelistatud konstruktsioonide käändevalikud on näidanud, et sõltuvalt substantiivi semantikast võib nomi-

natiiv olla tekstis kõige enam kasutatud kääne. Samas on kõige sagedasem objektikääne partitiiv, nominatiivi ja genitiivi kasutatakse selgelt vähem. Ka õppijakeele objektifraasi analüüs näitab, et partitiivi eelistatakse teistele grammatilistele käänetele (vt tabel 1). Üldjuhul pole siin tegu õppijakeele ebareeglipärasusega, ka ei saa väita võõrmõjulise akusatiivis- tumise olemasolu. Objekti märkimisel on partitiiv eesti keeles kõige markeeritum kääne. See tuleneb verbisemantika tuhmumise- st tingitud protsessidest ning on seotud aspektverbide klassi avarumisega perfektiiv- ja partitiivverbide arvelt. Protsessiga kaasneb eesti keelele omane totaal- ja partsiaal- objekti käände vaheldus, mille abil kvantifitseeritakse objekti ning tegevuse definiitsust/indefiniitsust või terminatiivsust, kursiivsust ja resultatiivsust. Et aga emakeelekõnelejad ja eesti keelt teise keelena õppijad eelistavad aspektverbidega partsiaal- objekti, siis räägib see osutamisest tegevuse indefiniitsusele. Tegu on soomeugrilise ja eesti keelele tüpoloogiliselt omase nähtusega, mis kajastub ka eesti õppijakeeles. Järelikult ei saa absolutiseerida totaal- ja partsiaalobjekti vastanduse seost ver- bi aspektiliste tähenduste edastamisega.

Samas leidub õppijakeele objektifraasis käändeasendusi, mis on seotud kahe tendentsiga: nominatiivse objektnoomeni kasutusala laienemine partitiivi ja genitiivi arvelt ning geni- tiivse objektnoomeni kasutusala kitsenemine valdavalt nomi- natiivi kasutusala laienemise tõttu. Need tendentsid on koos- kõlas eesti keele käänete tekstisageduse ja tekstiloomes eelis- tustega, kus valdavaks on muutumas nominatiiv.

Õppijakeele objektifraasis on nominatiiviga asendatud kõige sagedamini partitiivverbide objekti, millel on elutu referent. Tegu on enamasti ebareeglipärasusega (verbirektsiooni viga), mis tingitud keeltevahelisest mõjust, kuna kõikide kasutatud partitiivverbide venekeelsed vasted nõuavad otsesihitist aku-

satiivis (винительный *кого-что*), mille vorm elutu referendi korral langeb kokku nominatiiviga (mis? – что?). Toimub loomulik objektireeglite lihtsustamine, mis võib olla tingitud eksitavast õpetamis- või õppimisstrateegiast, kui käände-funktsioonide õpetamisel võetakse aluseks eesti ja vene keele käändevastavused, nende esiletoomisel aga tuginetakse käändeküsimustele. Vähem tulevad õppijakeele objektifraasis esile partitiivi asendused nominatiiviga ja ebareeglipärased genitiivse objekti asendused nominatiiviga. Partitiivi asendused nominatiiviga on enamasti käändevariatiivsuse juhtumid, ent õppija on eelistanud siiski kasutada nominatiivi. Ebareeglipärased genitiivse objekti asendused nominatiiviga viitavad keeltevahelise mõju ja lihtsustamise analoogiapõhisele avardumisele, sh ka elusa referendiga objektile. Käände-asendustega kaasnevatest nähtustest on olulisim piiri kadumine subjekti ja objekti vahel, mis tuleneb õppijakeele vigasest sõnajärjest – eksimine peamiselt V2-reegli vastu.

Keeltevahelisest mõjust tingitud protsessid ja nende analoogiapõhine laienemine ei saaks olla niivõrd selgepiiriline, kui selleks puuduksid eesti keeles sisemised eeldused: ühelt poolt genitiivi taandumine objektikäände funktsioonis, marginaalseerumine algvormina ja teisalt vastanduse nominatiiv/partitiiv kujunemine.

Kirjandus

Aikhenvald, Alexandra Y. 2007. Grammars in contact: A cross-linguistic perspective. – Grammars in Contact: A Cross-Linguistic Typology / Ed. by Alexandra Y. Aikhenvald, Robert M. W. Dixon. Explorations in Linguistic Typology Series 4. Oxford: Oxford University Press, 1–66.

Aikhenvald, Alexandra Y. 2002. *Language Contact in Amazonia*, Oxford: Oxford University Press.

Ehala, Martin 1997. Eesti morfoloogia olemus. – *Keel ja Kirjandus* 6, 370–383.

Ehala, Martin 2000. Second Language Learners' impact on the Structure of Estonian. – *Languages at universities today and tomorrow* / Ed. by Kiira Allikmets. Tartu: Tartu University Press, 20–32.

Ehala, Martin 2009a. Linguistic strategies and markedness in Estonian morphology. – *Sprachtypologie und Universalienforschung* 1/2, 29–48.

Ehala, Martin 2009b. Keelekontaktide mõju eesti sihitiskäänete kasutamisele. – *Keel ja Kirjandus* 3, 182–204.

Eslon, Pille, Ants Pihlak 1993. *Vid i vrem' a*. Tallinn: TPEDI kirjastus.

Eslon, Pille 2008. Käänevormide kasutussageduse võrdlus eesti õppijakeeles ja kirjakeeles. – *Õppijakeele analüüs: võimalused, probleemid, vajadused* / Toim. Pille Eslon (Tallinna Ülikooli eesti filoloogias osakonna toimetised 10). Tallinn: TLÜ kirjastus, 31–66.

Eslon, Pille 2009. Eestikeelses tekstiloomes eelistatud konstruktsioonid ja käänevormid. – *Korpusuuringute metodoloogia ja märgendamise probleemid* / Toim. Pille Eslon, Katre Õim (Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi toimetised 11). Tallinn: TLÜ kirjastus, 30–53.

Eslon, Pille, Erika Matsak 2009. Eesti keele kasutusvariandid: korpusest tulenev käänevormide võrdlev analüüs. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 5* / Toim. Helle Metslang, Margit Langemets, Maria-Maren Sepper, Reili Argus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 79–110.

Eslon, Pille 2010. Muutustest eesti keele grammatiliste käänete kasutamisel. – *Lähivõrdlusi* 19 / Peatoim. Annekatrin Kaivapalu, toim. Eve Mikone, Kirsti Siitonen, Maria-Maren Sepper. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing, 38–60. doi:10.5128/LV19.03.

Eslon, Pille, Katre Õim 2010. Objektikäänete kasutamisest sageduse ja markeerituse seisukohalt. – ESUKA 1–2, 69–89.

Grünthal, Riho 2003. Finnic adpositions and cases in change. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia* 244. Helsinki: Finno-Ugrian Society.

Grünthal, Willem 1941. Itämerensuomalaisten kielten yksikön nominatiivi objektin edustajana aktiivin yhteydessä. *Lauseopillinen tutkimus*. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia* 218. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Habicht, Külli, Leelo Keevallik, Ilona Tragel 2006. Keele muutumine kasutuskontekstis. – *Keel ja Kirjandus* 8, 609–625.

Heine, Berndt, Tanja Kuteva 2008. Constraints on contact-induced linguistic change. – *Journal of language contact – THEMA* 2. *Language Contact and the Dynamics of Language: Theory and Implications*, 57–89. <http://www.jlc-journal.org>, 8.07.2008.

Hiietam, Katrin 2003. Definiteness and Grammatical Relations in Estonian. PhD Thesis. University of Manchester.

Huumo, Tuomas 2006. Kvantiteetti ja aika I: Nominaalisen aspektin näkökulma suomen objektin ja subjektin sijamerkintään. – *Virittäjä* 4, 504–538.

Jaakkola, Minna 2004. Suomen genitiivi. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia* 995. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kaalep, Heiki-Jaan 2010. Mitmuse osastav eesti keele käändesüsteemis. – *Keel ja Kirjandus* 2, 94–111.

Kaalep, Heiki-Jaan 2009. Kuidas kirjeldada ainsuse lühikest sisseütlevat kasutamismetega kooskõlas? – *Keel ja Kirjandus* 52, 6, 411–425.

Kaivapalu, Annekatrin 2005. Lähdekieli kielenõppimise apuna (*Jyväskylä Studies in Humanities* 44). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kont, Karl 1963. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes. *Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused* IX. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Krall, Ingrid 2008. Eesti keele käändevormide moodustamise ja kasutamisega seotud probleeme vene üliõpilaste kirjalikes töödes. – Õppijakeele analüüs: võimalused, probleemid, vajadused / Toim. Pille Eslon (Tallinna Ülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 10). Tallinn: TLÜ kirjastus, 137–195.

Larjavaara, Matti 1991. Aspektuaalisen objektin synty. – Virittäjä 95, 4, 372–408. http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/1991_372.pdf, 27.02.2010.

Lees, Aet 2004. The case of the object in Early Estonian and Finnish Texts. – Proceedings of the 2004 conference of the Australian Linguistics Society. <http://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/13/1/ALS-20050630-AL.pdf>, 6.11.2008.

Lüdeling, Anke ja Stefan Evert 2003. Linguistic experience and productivity: corpus evidence for finegrained distinctions. – Proceedings of the Corpus Linguistics 2003 Conference / Ed. by Dawn Archer, Paul Rayson, Andrew Wilson, Tony McEnery, 475–483. <http://purl.org/stefan.evert/PUB/LuedelingEvert2003.pdf>, 27.02.2010.

Lüdeling, Anke, Stefan Evert, Ulrich Heid 2000. On measuring morphological productivity. KONVENS-2000 Sprachkommunikation / Ed. by Werner Zühlke, Ernst G. Schukat-Talamazzini. VDE Verlag, 57–61. <http://purl.org/stefan.evert/PUB/LuedelingEvertHeid2000.pdf>, 27.02.2010.

Metslang, Helle, Ingrid Krall, Renate Pajusalu, Kristi Saarlo, Elle Sõrmus, Silvi Vare 2003. Keelehärm. Eesti keele probleemseid piirkondi. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Miljan, Merilin 2008. Grammatical case in Estonian. PhD Thesis. University of Edinburgh.

Naumova, Marina 2006. Glagolnoie upravlenie v livvikovskom narechii karelskogo iazyka. Avtoref. dis .. kand. filol. nauk. Petrozavodsk.

Nikolaev, Alexandre, Jussi Niemi 2006. Nominien paradigmaattistuminen suomessa. Millä rakenteellisilla ehdoilla kielenkäyttäjät sitovat potentiaaliset nominit taivutusluokkiin? – Virittäjä 1, 46–69.

Nuckols, Mark Eliot 2007. Case variation in Czech and Russian: Implications for the transitivity hypothesis. Dissertation. Presented in partial fulfillment of the requirements for the degree doctor of philosophy in the graduate school of the Ohio State University. <http://www.ohiolink>, 12.03.2010.

Pihlak, Ants 1985. Eesti ühendverbid ja perifrastilised verbid aspekti-tähenduse väljendajana. – *Ars Grammatica* 1985. Tallinn: Valgus, 62–93.

Pool, Raili 2010. Õppijakeele kontekstuaalne varieeruvus eesti keele täis- ja osasihitise kasutamisel. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 6 / Toim. Helle Metslang, Margit Langemets, Maria-Maren Sepper*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 225–242.

Pool, Raili 2007. Eesti keele teise keelena omandamise seaduspärasusi täis- ja osasihitise näitel. *Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis* 19. Tartu: TÜ Kirjastus.

Pool, Raili, Elle Vaimann 2005. Vead kõrgtasemel eesti keele kõnelejate kirjalikus keelekasutuses. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 1 (2004) / Koost. Margit Langemets, toim. Maria-Maren Sepper*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 115–137.

Rajandi, Henno, Helle Metslang 1979. Määramata ja määratud objekt. Tallinn: Valgus.

Sajavaara, Kari 2006. Kontrastiivinen analyysi, transfer ja toisen kielen oppiminen. – *Lähivertailuja 17/ Toim. Annekatrin Kaivapalu, Külvi Pruuli (Jyväskylä Studies in Humanities 53)*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 9–26.

Sulkala, Helena 1996. Expression of Aspectual Meanings in Finnish and Estonian. – *Estonian: Typological Studies I / Ed. by Mati Ereft (Publications of the Department of Estonian of the University of Tartu 4)*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 165–225.

Tamm, Anne 2004. Relations between Estonian verbs, aspect, and case. *Doktoral dissertation*. Budapest.

Tamm, Anne 2003. Estonian transitive verb classes, object case, and progressive. – Proceedings of the 19th Scandinavian conference of linguistics, vol. 31.4: Finnic, 639–653.

Tauli, Valter 1968. Keelekorralduse alused. Stockholm: Vaba Eesti.

Torn, Reeli 2003. Object Case Marking: English influence on the use of Estonian by three Estonian-English bilingual children. – *Kalbotyra/Linguistics* 53 (3), 126–134.

Vaiss, Natalia 2004. Eesti keele aspekti väljendusvõimalusi vene keele taustal. Magistritöö. Tallinn.

Tendencies in the use of grammatical cases in Estonian

Pille Eslon

Summary

This paper discusses some of the tendencies in the use of grammatical cases in Estonian. The discussion is based on a comparison of the results obtained from two corpora, one of which comprises standard literary Estonian and the other the Estonian learner language. The main focus is on the object marking in the learner language. The results indicate two main tendencies in the Estonian learner language: on the one hand, the nominative form of the object NP seems to be preferred to the partitive and genitive case; on the other hand, the distribution of the genitive case is likely to become more limited, i.e. mainly associated with marking the possession. The preference for the nominative on the object NP may be caused by bleached semantics of certain core verbs as well as by variation in case marking with accomplishment and

achievement verbs. The avoidance of the genitive case on the total object NP can be explained by analogy which learners seem to extend to instances where it is not appropriate, i.e. they tend to use nominative on the object of verbs which actually assign partitive case to its object (so called partitive verbs) and then appear to apply this pattern also to the marking of the total object. The use of nominative instead of the partitive may be due to the influence of the learners' first language (Russian) in which one of the factors for differential object marking is animacy so that inanimate nouns with the same type of verbs are used in an unmarked, nominative form. It appears then that the rules for object marking are being simplified in the Estonian learner language and as a result it is the nominative form which is preferred. These tendencies in the object marking are only possible because the Estonian language shows internal development in the same direction, specifically the marginalization of the genitive as the object case. The function of the genitive is being taken over not by the partitive case as often claimed in the literature, but by the nominative form instead, since nominative is an unmarked form while partitive is the most marked one. Thus the developments in Estonian appear to be reflected in learner language too.

Keywords: the Estonian language, the object phrase, the use of grammatical cases

Autor

PhD Pille Eslon, Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi vanemteadur, dotsent.

peslon@tlu.ee